

OB KIDRIČEVI PETDESETLETNICI

M I R K O R U P E L

Univ. prof. dr. Fr. Kidrič se je rodil v Ratanski vasi pri Rogaški Slatini 25. marca 1880. Maturiral je v Mariboru 1902, promoviral na dunajski univerzi 1906, postal uradnik bivše dvorne biblioteke na Dunaju 1908, se habilitiral za slovanško filologijo spomladi 1920 in postal redni profesor slovanških literatur starejše dobe s posebnim ozirom na slovensko v Ljubljani jeseni 1920. Bibliografijo njegovih znanstvenih spisov najdete v Zgodovini slovenske univerze, str. 512, sl.

Težko si je zamisliti našo literarno zgodovino brez tistih 228 objav, s katerimi jo je obogatil v petindvajsetih letih svojega znanstvenega delovanja profesor Kidrič. Tudi «Ljubljanski Zvon» bi težko pogrešal sotrudištva jubilanta, ki je poleg drugega priobčil v njem skoro vse svoje prispevke k prešernoslovju in tako dvigal vrednost revije in njenega jubileja.

*

Kidričevo znanstveno iskanje je obsegalo spočetka slovenske in splošno slavistične potrebe. Polagoma pa je spoznal tudi on, da je vrsta nerešenih slovenskih literarnih problemov taka, da bo njih reševanje moralo ostati še dobršen čas med prvimi nalogami slovenskih slavistov. Zato se je lotil zlasti starejše naše literarne in kulturne zgodovine do Prešerna, ni pa puščal v nemar nobenega stranskega širšega vidika in vprašanja, ki se mu je mimogrede odkrivalo. Tako sega zanimanje za njegova dognanja preko tesnega območja našega jezika iz dveh razlogov: tujino zanimajo njegovi izsledki, tičočiči se domače in tuje preteklosti.

Prvi Kidričev spis v slovenskem jeziku «Primož Trubar» kakor da kaže, kam in kako se je imelo usmeriti njegovo delo. Protestantška doba, ko se je pri Slovencih prvič izza pokristjanitve pokazala možnost svobodnega in kritičnega razmišljanja o napravah verskega udejstvovanja, in njeni junaki, najprej Trubar kot njen osrednji lik, so mu prirasli k srcu. Pronicavi študij pa mu je moral kmalu odkriti vrzeli, ki so jih pustili starejši raziskovalci, in pa nezanesljivost, ki so jo povzročale pomote nekritičnih diletantov. Ugotovitev, da se je lotil ocene Trubarjevega Zbornika «z zavihanimi rokavi», je mogla biti za mladega borca pač samo laskavo priznanje.

Obenem je stopalo v ospredje zanimanje za drugo dobo, ko se je drugič začel spraščati slovenski duh, zanimanje za preporod. «Ljubljanski Zvon» pa je prinesel prve Kidričeve doneske o Prešernu.

Poglobljeno in sistematično se je lotil dela tedaj, ko se je pri nas z letom 1918. začelo na vseh poljih novo življenje. Njegove razprave, vrsteče se sedaj s čudovito hitrostjo druga za drugo, kažejo, koliko dragocenega in obilnega gradiva se mu je nabralo ob veččem iskanju. Strogo sistematičnost in programnost objav je rodila poleg pogleda na celoto znanstvenih potreb tudi skrb za predavanja na univerzi, njih nujnost zavest o nezanesljivosti dotedanjega gradiva, novi problemi in nove pobude pa so sledile iz bivanja na domačih tleh, v našem kulturnem središču, kjer je precej neizrabljena čakala skoro vsa naša duhovna kultura preteklosti, da jo večje roke otmó pozabe in privedejo v znanstveno evidenco. Ni štedil truda, če je bilo treba dognati navidezno še tako brezpomembno letnico ali pa gibalne sile vsega razdobja. Šele ko je protestantska doba bila dognana in ocenjena, se je utegnil poglobiti v katoliško, kajti slutil je, da je pravilna ocena tevé možna samo ob jasni bilanci one in ob primerjanju druge z drugo. Zaradi njegovega gledanja na vsakršno literarno rast majhnega naroda s preporodnega stališča ga je moral slovenski preporod v ožjem pomenu besede posebej privlačevati. Razvojna linija zanj je že ugotovljena. Tudi glede Prešerna je nestrpnem že odkril zaveso svoje delavnice ter pokazal, na kako majavih temeljih sloni Žigonova in Puntarjeva matematično-arhitektonska stavba.

*

Način in uspeh Kidričevega dela je danes jasen, ker je v petindvajsetih letih pokazal svojo pot, smer in smoter. Svoje stavbe ni začel pri strehi: ob začetku svojega dela nas ni presenetil s knjigo, s sintezo, temveč je najprej iskal gradiva, ga tehtal in urejal ter šele nato začel zidati. V poslednjih treh, štirih letih je pristopil k sintezi, ki mu izbrušena raste iz trdnih temeljev ob zanesljivem gradivu.

Stoletja pred reformacijo s slučajnimi beležkami brez literarne tradicije sicer niso zahtevala podrobnega in zasebnega razpravljanja, ker so to opravili že starejši filologi; prvi kritični njih pretres v celoti pa je bil prihranjen Kidriču v prvem poglavju Zgodovine slovenskega slovstva. Novo ni tu samo upoštevanje političnih in socialnih momentov, ampak zlasti primerjava z drugimi sodobnimi literaturami in pritegnitev nemških in latinskih slovstvenih proizvodov na naših tleh, tako da tudi ta tako revna doba zaživi pred nami in da nas je pisec na koncu poglavja res prepričal, «kako potreben je bil pritisk novih in velikih pobud».

Doba novih pobud, protestantizem, je zahtevala skoro največ študija, ker se profesor Kidrič ni mogel strinjati s tistimi, ki so takrat, ko je šele zastavil pero za pojasnitev reformacije, menili, da je »reformacijska doba za naše razmere dovolj obdelana«, pa še poštene Trubarjeve biografije ni bilo. Številne razprave so dodobra osvetlile pisce in knjige 16. stoletja, a posebej je treba poudariti, da je profesor Kidrič skušal dognati literarno-zgodovinski pomen reformacije sploh in njen pomen za slovenski narodič posebej (šolstvo, tiskarna, slovstvo). Vidikov, kakor so orientacija piscev ali pa njihov odnos do Slovencev in Slovanov, tradicionalna literarna zgodovina ni poznala. Še njih razmerja do virov in predlog ni umela izrabiti. Prepustila je Kidriču tudi osvetlitev zanimive osebnosti Ungnadove in njegove pogosto precejšnje vloge v našem slovstvu. Tako rekoč na novo je odkril Kreljev katekizem in ga pojasnil, izbrisal pa je za vedno iz slovenske literarne zgodovine mnoge naslove protestantskih knjig, nastalih iz napačne in nekritične kombinacije. V Trubarjevem življenjepisu, oziroma v ogrodju zanj, ne le da je večje in kritično razbral nezanesljive zgodovinske vire, ampak tudi pokazal mojstrsko tehniko. Iznajdljivost in spretna kombinacija sta mu omogočila razlago votivne slike v Derendingenu. V Slovenskem biografskem leksikonu pa je namesto člankov priobčeval prav za prav monografije, vredne samostojne objave (prim. Bohoriča, Dalmatina i. dr.).

Protireformacijska doba je bila prava pastorka pri naših literarnih zgodovinarjih. Ta se je je skoro sramoval, óni jo je porabljal za očitanja, toda ne temu ne onemu se ni zdela vredna, da bi se objektivno poglobil vanjo. Profesor Kidrič jo je zagrabil tako rekoč na novo. Zbral in prebral je vse tiske in rokopise, na novo osvetlil pisce (Alasia da Sommaripa, Lovrenčič, Vorenc), pisal o cerkveni pesmi, pratiki in dramatskih predstavah ter dognal dobi njeno ceno, objektivno jo primerjajoč s prejšnjo protestantsko. Ta primerjava po čisto novih vidikih je pokazala, da sicer o kakem napredku ni govora, da pa so rekatolizatorji, še bolj pa poznejši mirni katoliki, slovensko knjigo vsaj tako zasidrali, da ni mogla več zamreti.

Slovenskemu preporodu so zgodovinarji vsak po svoje določali začetek; tudi njih gledanje na ta pokret je bilo zelo različno. Zato je profesor Kidrič imel za potrebno, da preporodu, ki mu je »za dobo do srede 19. stoletja pokret za izpremembo jezikovno-kulturne prakse na slovenskem teritoriju, pritegnitev novih, posvetnih pismenstvenih in literarnih panog v slovensko književno obravnavo ter regeneracijo slovenskega literarnega jezika na novih osnovah«, ugotovi »motive, inicia-

torje in nositelje, tempo in sestavine». Njegova razvojna linija slovenskega preporoda, ki zaključuje dolgo vrsto posebnih razprav o tem predmetu, je še v tisku in skriptih. Prav tako je z različnimi objavami že pripravil pot svojemu *Prešernu*, ki ne bo samo kritično izdan, ampak bo vseboval tudi oceno prešernoslovja v okviru vsakokratnega stanja literarne vede.

Profesor Kidrič je posegal tudi v splošno slavistiko, zlasti na torišče srbsko-hrvaške literature. Posvečena ji je bila že disertacija o glagolskih cerkvenih knjigah, nato pa prva objava in analiza glagolske Oblege Sigetske ter vzorna bio- in bibliografska monografija «B. Georgijević», kjer je ugotovil skoro dvakrat toliko Georgijevićevih spisov kot Szabó, ki jih je dotlej naštel največ, t. j. 44. V srbsko-hrvaški izdaji te monografije je tudi ostro zavrnil neosnovano Babingerjevo kritiko.

Ni se izogibal kritiki kot taki, saj je je nekaj skoro v vsakem njegovem članku. Ker izhaja s stališča, da kritika ne poraj, ampak izpopolnjuj in popravlja pogreške z novim gradivom, imajo njegove ocene bolj značaj razprav kot referatov. Iz njih se zrcali tudi načelo, da mora kritik zajemati iz polnega in vsaj tako dobro poznati snov, ki jo pretresa, kakor tisti, čigar delo hoče ocenjevati. Borbenost in ostrost prvih kritik se je kmalu umaknila mirnemu razpravljanju, saj uči, da bodi kritika taka, da ostane tudi po njeni objavi možnost prijateljskega občevanja med kritikom in kritizirancem.

Bibliografija Kidričevih del kaže, da ni nasproten objavam v dnevnem časopisu, ker pač meni, da ne bodi znanstvo samo sebi namen, ampak da ima tudi širše izobraženstvo dokaj zmisla za rezultate nacionalne znanosti, seveda brez znanstvenega aparata.

Kakor kaže pregled vsega njegovega raziskovanja veliko smotrnost in sistematičnost, tako se ponaša vsaka tudi najmanjša njegova objava s skrbno in premišljeno zgradbo. Vsaka je pisana pod vidikom problema, ki ga nikdar ne izgubi izpred oči. Za njegove biografije je značilno iskanje osrednjih momentov, iz katerih sta mišljenje in delo vsakega človeka razložljiva. Razprave začne po navadi z razborom in oceno prejšnjih izsledkov, zaključuje jih s kratkim pregledom svojih novih ugotovitev. Zaradi zahteve po koncentraciji odklanja vsako polemiko in diskurze pod črto, kjer beleži samo dokazno gradivo. V sintetičnih pregledih se izogiba vsaki bio- in bibliografiji; to sodi pač v Slovenski biografski leksikon, čigar prvima dvema zvezkoma je s svojimi prispevki in souredništvom dal posebno veljavo. Njegovi pregledi so zato zanimivi za vsakega izobraženca, ki ga zna pri-

kleniti z — rekel bi — dramatično napetim slikanjem literarnega nastajanja. Metodološko bodo njegova dela dolgo ostala najboljši kažipot.

Svojih literarno-zgodovinskih metod in usmerjenosti pa nima profesor Kidrič, kakor tudi profesor Prijatelj ne, od svojih učiteljev, ki so bili zgolj filologi. Tudi metod iz drugih literatur, ki mu jih odkriva primerjalna književnost (v poslednjih letih jo tudi predava), ne more prenesti v svoj delokrog, ker zahteva svojevrstnost slovenskega književnega in kulturnega razvoja pač svoj način obdelave.

Slovenska univerza je s pritegnitvijo naših znanstvenikov v naše središče omogočila in poglobila delo za dovršitev slovenske kulturne zgradbe. Pri tem gre profesorju Kidriču ne majhna zasluga. Da bi še dolgo gradil in klesal!

DOGODEK V MESTU GOGI

(Igra v dveh dejanjih)

SLAVO GRUM

Hana se globoko oddahne, postoji, potem plane k oknu; globoko vsope nočni zrak. Čez strehe tipa baš prva zarja. Klikot je vso noč slonel na oknu in jo ljubil. Hano obide misel, mu pomigne. Pisar ne more verjeti. Mu pomigne znova. Klikot se vprašuje vzpne skozi okno.

Hana (*tiho zakliče preko ceste*): Da, k meni! Lepo prosim! Pomoči prosim! Vržem vam ključ.

Klikot izgine iz sobe, se pojavi čez čas na cesti. Hana poišče v svežnju ključ in mu ga vrže na cesto, ki stoji vprašujoč spodaj in gleda navzgor.

Hana: Skozi ta vrata tu, in zaklenite za sabo! Ta vrata imamo vedno zaprta. (*Hiša ima dohod z dveh strani: glavni vhod s trga za oglom, ki se ne vidi in kjer so dohajali gostje, ter stranska vrata tik pod Haninim oknom.*)

Klikot izgine v hiši. Čez čas pred Hanino sobo koraki. Hana odpre vrata, da posetnik vidi, kam.

Hana (*šepetaje*): Tu sem! Kar naprej, naprej, prosim!

Klikot (*pri vratih, s klobukom v roki, se prikloni — zopet prikloni*).

Hana: Sedite! Nikakih začudenj, nikakih raztrganih oči — ni časa! V naglici vam moram razodeti, od česar zavisi vse moje